

ВЕЛИЧ ЛЮБОВІ МАЛОЇ

До 100-річчя від дня народження знаної української лікарки та вченої

Любов Трохимівна Малая

Розпочати цей нарис чомусь хочеться із вражень від традиційних щорічних наукових звітів клінічних та теоретичних інститутів у складі НАМН України. Здебільшого вони відбуваються в аудиторії окремого ошатного корпусу в межах території Інституту педіатрії, акушерства та гінекології імені О.М. Лук'янової. На початку засідання – зал, зазвичай, повний. Та ось закінчується перша доповідь, її затверджують голосуванням, і в короткому проміжку між оголошенням теми подальшого виступу ряди присутніх помітно рідшають. Здебільшого залу покидають працівники того закладу, чия доповідь щойно закінчилася. Тобто все інше їх просто не цікавить...

Після великої перерви, коли лишаються два-три виступи, аудиторія практично порожня. Серед тих, хто бажає достеменно вислухати всіх, неодмінно бачиш академіка РАМН, НАН та НАМН України *Любов Трохимівну Малую*. Сидить самотньо, сповнена уваги, проте з якимось прискіпливим запи-

танням до виступаючих ніколи не звертається... Здавалося б, час уже йти, аби не запізнитися на зручний потяг до Харкова, де її домівка. Та вона не зважає на час...

З Любов'ю Трохимівною я досить добре знайомий та все ж таки не наважуюся відволікати її. Лише у прохолодному вестибюлі, коли вже підведена ризика під цим тривалим інтелектуальним марафоном, ми чемно прощаємося. А вже наступного ранку (я впевнений в цьому) Любов Трохимівна, після традиційної п'ятихвилинки, попрямує до лікарняних палат. Власне, саме в такі години я вперше її й побачив. Це було наприкінці 1970-х, мене несподівано запросили взяти участь у створенні Національного музею медицини в Харкові, аби придумати та виписати гарні слова для озвучення найбільш інтригуючих інтер'єрів та діорам. Засновник музею професор *Олександр Абрамович Грандо* окрім цих незвичних новацій у, здавалося б, звичайному музеї захопився ідеєю створення фільмотеки про видатних вітчизняних медиків сучасності. Першу плівку він вирішив присвятити постаті Л.Т. Малої. Начерки сценарію Грандо вже накидав і з нетерпінням чекав допоміжних вражень.

Наступного дня ми разом з кінооператором *Лавровим* дісталися до славнозвісної 27-ї лікарні, де професор Малая організувала перший в Україні і один з найперших в СРСР постінфарктний центр з потужним реанімаційним блоком.

Любов Трохимівна дуже привітно зустріла нас в своєму невеличкому кабінеті. Вибачившись, що не має змоги почастивати нас, відразу запросила до новоствореного відділення. Тут, аби загальмувати розвиток інфаркту міокарду, фактично водночас з академіком *Євгеном Чазовим* (до слова сказати – вихованцем Київського медичного інституту) Любов Малая, виходячи з тенденцій розвитку світової біохімічної кардіології, почала застосовувати новітні коагулянти, які розсмоктували небезпечний тромб у вінцевих артеріях серця та припиняли стенокардичний напад.

Було невимовно радісно бачити таких врятованих пацієнтів і... Любов Трохимівну біля них. Її очі – неначе сяли. Безумовно, саме з таких починань і таких звитяжців кардіологія вперше заявила про себе як наука спасіння. До цих новацій поміч виглядала, по суті, паліативною.

Вся зустріч була зафіксована на плівку. Фільм, мабуть, зберігається у фондах музею. Та для мене,

признаюсь, було більш важливо, що подальші миттєвості нашої розмови назавжди увійшли у мій, власний, фонд пам'яті...

Тож тепер – про виток, позиції, долю та спадщину Любові Трохимівни, яка пішла від нас 15 років тому, у 2003-му, своїм злетом ніби залишивши людям саму себе...

Народилася Любочка Малая 13 січня важкого 1919 року в селянській родині, в селі Копани нинішньої Запорізької області. Була надзвичайно здібною. 1938 року (в свої сімнадцять!) закінчила лікувальний факультет Харківського медичного інституту. Впродовж трьох років освічена юнка працювала лікарем амбулаторії та лікарні села Петровеньки Іванківського району на Луганщині.

Розпочалася війна. Доктор Малая – в лавах Радянської Армії. Проїшла шлях від заступника начальника сортувального шпиталю до заступника очільника лікувального відділу Харківського військового округу, якому були підпорядковані 8 областей України. Тут варто згадати символічний та навіть героїчний епізод. На одній із залізничних станцій Донбасу під час ворожого бомбардування спалахнув ешелон з тяжкопораненими. Любов Малая згуртувала медиків на його гасіння і власноруч врятувала бійців з найбільш небезпечного вагона. Недаремно серед її нагород – ордени Вітчизняної війни II ступеню і Богдана Хмельницького III ступеню...

Після демобілізації в 1946 році Малая вступає до клінічної ординатури кафедри госпітальної терапії ХМІ. Проїшла манівці від асистента до професора (1955), завідувача кафедри (від 1955 року), декана лікувального факультету (1956–1958). У 1950 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Туберкулінодіагностика в клініці внутрішніх болезней», а в 1954 р. – докторську «Об изменениях в сердечно-сосудистой системе при туберкулезе». Таким чином Любов Трохимівна вдало поєднала заглиблення у фтизіатрію (тут її натхненником був професор Штернберг, якого вона завжди надзвичайно тепло згадувала) із дебютом у кардіології.

Кардіологічна візія Л.Т. Малої вражає: механізми ранньої діагностики та лікування гіпертонічної хвороби, атеросклерозу, ішемічної хвороби серця, інфаркту міокарду та з особливим ефектом лікування хронічної недостатності кровообігу. Вона поєднувала сучасні методи діагностики в кардіології з новітніми біохімічними, генетичними, імунологічними факторами розвитку атеросклерозу. Можна сказати, що такий інтеграл постає й науковим портретом вченої.

У 1962 році вона засновує при кафедрі Проблемну кардіологічну лабораторію – новий рушій фаху. Завдяки зусиллям на цій базі в 1981 р. було відкрито філію Київського НДІ кардіології імені академіка М.Д. Стражеска, а в 1986 р. – на цій основі був створений єдиний в Україні Інститут терапії, незмінним керівником якого Любов Малая перебу-

*Любов Малая
у роки другої
світової війни*

вала до кінця життя. Додатково до профілактичної кардіології Любов Трохимівна активно розробляла проблеми пульмонології, гастроентерології, клінічної фармакології. Кафедра Л. Малої стає першою в Україні фундацією, що розпочинає співробітництво з ВООЗ. Любов Трохимівна – автор понад 600 наукових праць, серед них – 27 неоцінених монографій, зокрема «Рак легень», «Ішемічна хвороба серця у молодих», «Хронічна недостатність у кардіології», «Мікроциркуляція в кардіології», «Ритми серця». Підготувала 38 докторів та 187 кандидатів медичних наук, є однією з перших Почесних громадян Харкова, двічі нагороджена премією імені М.Д. Стражеска й грамотою імені С.І. Вавилова.

У 1968 році Любов Малая отримала звання Заслуженого діяча науки УРСР. Входила до складу АН СРСР (1974), РАМН (1991). Лауреат Державної премії СРСР (1980) та України (2003, посмертно). У 1979 році Л.Т. Малій було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці, а 1990-го – Героя України. Серед цивільних відзнак – ордени Трудового Червоного Прапора (1960), Золота медаль Польської академії наук.

...Зі світлина в книзі «Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи» (під редакцією В.М. Лісового) вона вдивляється в нас мудрими, задумливими очима. Так, щастя вченого її не обійшло. Та насправді через численні турботи її життя було драматичним. Професор-інтерніст *А.П. Пелешук* якось подарував мені особистого листа Любові Трохимівни до нього. Вона писала про нервову та емоційну втому, що інколи її охоплюють, думки по марноту повсякдення. Адже бувало і таке...

Але справжнім меморіалом цієї лицарки медицини постає Інститут терапії імені Л.Т. Малої. Заради цього закладу вона, без перебільшення, здолала найскладніші життєві виклики. Так, фізично її немає серед нас, але міццю обов'язку, рисами незбагненного розуму і невтомного серця вона – завжди поряд. ■

Юрій Віленський

канд. мед. наук,

номінант Всеукраїнської художньо-мистецької премії імені С. Руданського